

โรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี พ.ศ.2552 - 2555

สุรพงษ์ เสนาใหญ่¹ สุชาติ สุวรรณศรี¹ วรกต สีหันธ์¹

บทคัดย่อ

การศึกษาคั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายลักษณะของโรคพิษสุนัขบ้าและหาปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีระหว่าง ปี พ.ศ.2552 ถึง 2555 โดยทบทวนข้อมูลตัวอย่างสัตว์ที่ส่งตรวจห้องปฏิบัติการในการเฝ้าระวังโรคพิษสุนัขบ้าของจังหวัดอุบลราชธานี และข้อมูลจากรายงานการสอบสวนโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี 2552-2555 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและวิเคราะห์หาปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดโรคพิษสุนัขบ้า โดยจากผลตรวจทางห้องปฏิบัติการพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าคิดเป็น 23.04 % (34/114) ของตัวอย่างส่งตรวจทั้งหมด ซึ่งตรวจพบในพื้นที่ 10 อำเภอและสามารถพบได้ตลอดทั้งปี โดยส่วนมากเป็นสุนัข คิดเป็น 97.18 % (31/34) ,เพศผู้ 58.82% (20/34), เป็นสัตว์มีเจ้าของ 73.53%(25/34) ,เป็นสัตว์ที่ไม่เคยทำวัคซีน 64.70% (22/34) ทั้งนี้ พบเชื้อมากในสัตว์ที่มีอายุระหว่าง 3-12 เดือน คิดเป็น 55.88%(19/34) และมีแนวโน้มที่จะตรวจพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานีเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงควรเพิ่มมาตรการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในทุกพื้นที่ให้ครอบคลุมสุนัขและแมวทุกตัวเป็นประจำทุกปีตลอดจนควบคุมจำนวนสัตว์ไม่มีเจ้าของอย่างถาวร และเพิ่มมาตรการให้เจ้าของสัตว์เข้าใจวิธีการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่ถูกต้องและปฏิบัติตามให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : โรคพิษสุนัขบ้า,จังหวัดอุบลราชธานี

ทะเบียนวิชาการเลขที่ : 57(2) – 0116(3) - 021

¹ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดอุบลราชธานี

Rabies in Ubonratchathani from 2009-2012

Surapong Senayai¹ Suchat Suwannasri¹ Worakot Seehan¹

Abstract

This study aims to describe the characteristic and risk factors for Rabies in Ubonratchathani province during 2009 to 2012 by studying in rabies submitted sample and analysing the information from the investigation report of rabies in the province during 2009-2012. Laboratory confirmation of rabies were 114 samples, were analyzed with descriptive statistics and analysis on the risk factors that may cause rabies. The Rabies virus positive samples were 23.04 % (34/114) of all specimens, which were detected in 10 districts and can be found throughout the year. Almost of the Rabies positive result samples were dogs 97.8% (31/34), male animals 58.82% (20/34). The pets those have their owner 73.53% (25/34). And the animals have not been vaccinated were 64.70% (22/34). The rabies positive result animals aged 3-12 months were 55.88% (19/34). Rabies situation in Ubonratchathani have a tendency to increased. Therefore, the measures should be keep the animal's rabies certificate vaccinated against rabies in all areas annually, control the number of strays and provides knowledge to the pet owner about how to protect their pets from rabies.

Keyword : Rabies, Ubonratchathani province

Research No.: 57(2) – 0116(3) - 021

¹ Ubonratchathani Provincial Livestock Office

บทนำหรือความเป็นมา (Introduction or Background)

โรคพิษสุนัขบ้า หรือ โรคกลัวน้ำ (Rabies) เป็นโรคติดต่อร้ายแรงชนิดหนึ่งที่มีมนุษย์รู้จักมากกว่า 500 ปีแล้ว ซึ่งอาจเกิดจากการกัดหรือข่วนของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น สุนัข แมว หนู เป็นต้น เกิดจากเชื้อไวรัสชื่อ เรบีส (rabies) ปัจจุบันยังไม่มีทางรักษาหาย ทั้งนี้ ยังมีรายงานพบการติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในสุนัขและแมวในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี และเนื่องจากโรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคที่ติดต่อได้ทั้งในคนและสัตว์จึงมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายหน่วยงาน ได้แก่ กรมปศุสัตว์ โดยอาศัยพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 เป็นแม่บท และกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข โดยอาศัยพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2535 เป็นหลักการทำงาน (Wirongrong et al.,2005) และได้ทำบันทึกความร่วมมือการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าร่วมกับกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยมีจุดมุ่งหมายกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทยภายในปี พ.ศ. 2563

จังหวัดอุบลราชธานี มีประชากรสุนัขและแมวที่สำรวจได้ในแต่ละปีรวมประมาณสองแสนตัว โดยมีรายงานพบการติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในสุนัขและแมวในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีทุกปี ซึ่งในปี พ.ศ.2554 มีรายงานผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่ตำบลหนองสิม อำเภอเขมราฐ ทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดอุบลราชธานีจึงได้วางแผนการศึกษาแบบย้อนหลังเชิงเปรียบเทียบ (Retrospective case – control study) หาปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดโรคพิษสุนัขบ้าเพื่อนำไปสู่มาตรการป้องกันและกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์ (Objective)

เพื่ออธิบายลักษณะของโรคพิษสุนัขบ้าและหาปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีระหว่าง ปี พ.ศ.2552 ถึง 2555 เป็นการติดตามเฝ้าสังเกตอย่างต่อเนื่อง ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี มีขอบเขตการเฝ้าระวังครอบคลุม มุ่งเน้นการติดตาม เกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงและแนวโน้มอุบัติการณ์ของโรคเพื่อนำไปสู่มาตรการควบคุม ป้องกันและกำจัดโรคพิษสุนัขบ้า

วิธีการศึกษา(Methodology)

แหล่งข้อมูล

ทำการศึกษโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ในจังหวัดอุบลราชธานีระหว่างปี 2552 – 2555 แบบ cross sectional study โดยทำการทบทวนข้อมูลตัวอย่างสัตว์ที่ส่งตรวจห้องปฏิบัติการในการเฝ้าระวังโรคพิษสุนัขบ้าของจังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี 2552-2555 จากสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ที่ส่งตรวจ ณ ศูนย์วิจัยพัฒนาการสัตวแพทย์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง จังหวัดสุรินทร์ โดยการวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้าโดยการตรวจด้วยวิธี Fluorescent Antibody Test (FAT) และวิธี Real time RT-PCR ในระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2552 ถึง 31 ธันวาคม 2555 โดยข้อมูลอยู่ในรูปแบบของโปรแกรม Microsoft excel รวมถึงข้อมูลจากรายงานการสอบสวนโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานีและข้อมูลการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ระหว่างปี 2552 – 2555

ตัวอย่างที่ศึกษา

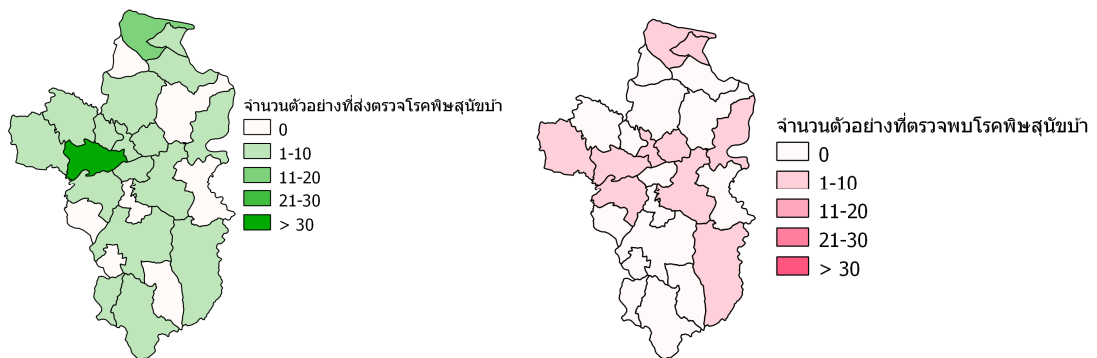
ข้อมูลทุติยภูมิของตัวอย่างสัตว์ที่ส่งตรวจโรคพิษสุนัขบ้าจากการเฝ้าระวังในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี 2552 - 2555 ที่ได้รับแจ้งว่าพบสัตว์ที่สงสัยว่าติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าหรือแสดงอาการของโรคพิษสุนัขบ้า กำหนดนิยามของสัตว์ที่ส่งตรวจโรคพิษสุนัขบ้า คือ ตัวอย่างสัตว์ที่สงสัยว่าติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าหรือแสดงอาการของโรคพิษสุนัขบ้าที่อยู่ในข่ายการเฝ้าระวังคือ แบบดุร้าย (Furious rabies) มีอาการคลุ้มคลั่งหรืออาการทางสมองเป็นอาการสำคัญ และแบบซึม (Dump rabies) มีอาการอัมพาตหรืออาการอ่อนแรงของแขนขา

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลระบาดวิทยาเชิงพรรณนาเกี่ยวกับสัตว์ สถานที่และเวลา คำนวณค่า Odds Ratio (OR) เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยเสี่ยงโดยใช้โปรแกรม Microsoft Excel (Microsoft Corp.,USA) และ Epical2000 (<http://www.brixtonhealth.com/epicalc.html>) โดยแบ่งเป็นปัจจัยตัวสัตว์คือลักษณะของสัตว์ที่พบโรคพิษสุนัขบ้า ได้แก่ ชนิดสัตว์ เพศ อายุ สถานะของสัตว์ ประวัติการทำวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และปัจจัยภายนอกคือประวัติการตรวจเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในรัศมี 10 กิโลเมตรของพื้นที่นั้น และความครอบคลุมของการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสุนัขและแมวทั้งจังหวัดอุบลราชธานีในแต่ละปี รวมทั้งแสดงการกระจายตัวของโรคพิษสุนัขบ้าที่พบตามพื้นที่รายอำเภอและช่วงเวลารายเดือน

ผลการศึกษา (Results)

ในระหว่างปี 2552-2555 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดอุบลราชธานีได้ส่งตัวอย่างสัตว์ที่มีอาการเข้าได้กับนิยามโรคพิษสุนัขบ้าตรวจวินิจฉัยทั้งหมด 114 ตัวอย่าง จากพื้นที่ทั้งหมด 17 อำเภอของจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีตัวอย่างที่ให้ผลบวกต่อโรคพิษสุนัขบ้าพบในพื้นที่จำนวน 10 อำเภอ ดังรูปที่ 1

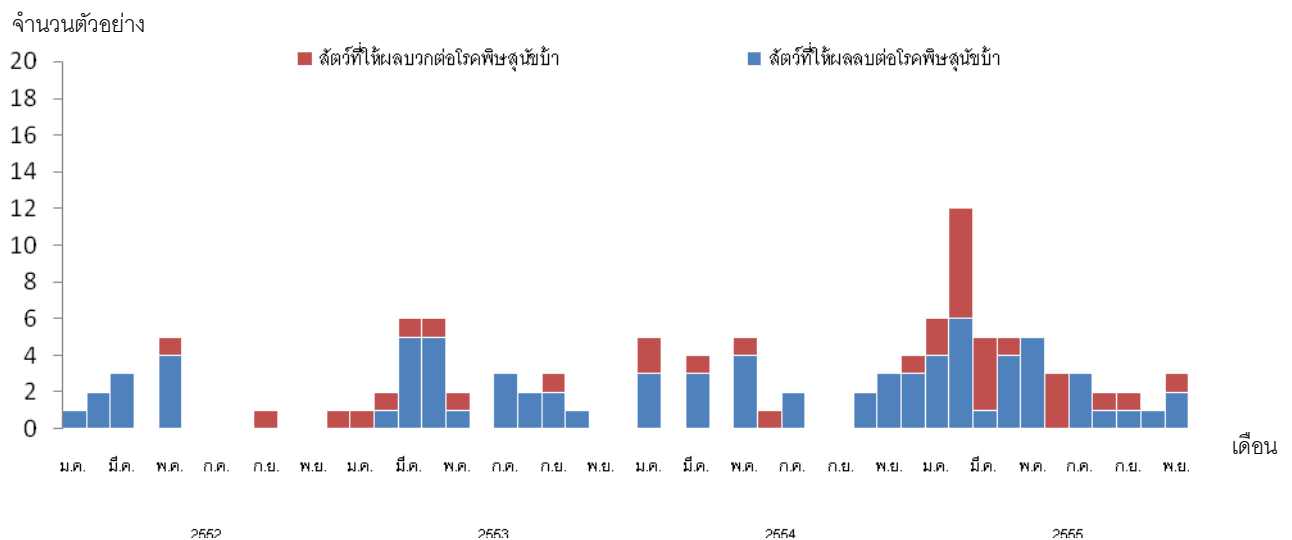
รูปที่ 1 พื้นที่ที่ส่งตัวอย่างสัตว์ตรวจและพื้นที่ที่ตรวจพบโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี 2552-2555 แยกรายอำเภอ

จำนวนตัวอย่างที่ส่งตรวจโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานีระหว่างปี 2552 - 2555 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและพบว่าตัวอย่างที่ให้ผลบวกต่อโรคพิษสุนัขบ้าก็มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งพบสัตว์ที่ให้ผลบวกต่อโรคพิษสุนัขบ้าคิดเป็นร้อยละ 29.8 (34/114) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนตัวอย่างที่ส่งตรวจโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานีระหว่างปี 2552 – 2555
แยกรายปี

ปี พ.ศ.	จำนวนตัวอย่างส่งตรวจ			
	ผลลบ	ผลบวก	รวม	ร้อยละ
2552	10	3	13	23
2553	20	6	26	23
2554	20	6	26	23
2555	30	19	49	38
รวม	80	34	114	29.8

และพบว่า การกระจายตัวของ การพบสัตว์ที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้าเป็นแบบไม่สม่ำเสมอโดยสามารถพบได้ตลอดทั้งปี (รูปที่ 2)

รูปที่ 2 จำนวนตัวอย่างที่ส่งตรวจโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี 2552-2555 แยกรายเดือน

ในระหว่างปี 2552-2555 พบโรคพิษสุนัขบ้าจำนวน 34 ตัวอย่าง แยกชนิดสัตว์ได้ สุนัข แมวและโค คิดเป็นร้อยละ 91.17, 2.94 และ 5.88 ตามลำดับ ซึ่งพบว่าสัตว์ที่มีอายุ 3-12 เดือน เป็นกลุ่มอายุที่พบโรคพิษสุนัขบ้าได้มากที่สุด (ร้อยละ 55.88) และสัตว์ที่พบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าส่วนใหญ่เป็นเพศผู้ (ร้อยละ 58.83) สัตว์ส่วนใหญ่ที่พบโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานีระหว่างปี 2552-2555 เป็นสัตว์ที่มีเจ้าของคิดเป็นร้อยละ 73.53 (25/34) และเป็นสัตว์ที่ไม่เคยมีประวัติการทำวัคซีนร้อยละ 64.71 (22/34) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 สัดส่วนปัจจัยที่ศึกษาโรคพิษสุนัขบ้าในตัวอย่างที่พบเชื้อ (n=34) ในช่วงปี พ.ศ. 2552-2555

ปัจจัยที่ศึกษา	จำนวนที่พบเชื้อ/พบเชื้อทั้งหมด	ร้อยละ
ปัจจัยตัวสัตว์		
ชนิดสัตว์		
สุนัข	31/34	91.17
แมว	1/34	2.94
โค	2/34	5.88
อายุ		
> 12 เดือน	13/34	38.24
3-12 เดือน	19/34	55.88
< 3 เดือน	2/34	5.88
สัตว์เพศผู้	20/34	58.83
สัตว์ที่มีเจ้าของ	25/34	73.53
ไม่เคยทำวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า	22/34	64.71
ปัจจัยภายนอก		
อยู่ในพื้นที่ที่มีประวัติการพบโรคพิษสุนัขบ้า	17/34	50
ความครอบคลุมของวัคซีนพิษสุนัขบ้า	31/34	91.17
> ร้อยละ 80		

จาก **ตารางที่ 2** เมื่อพิจารณาปัจจัยภายนอก ในเรื่องของพื้นที่ที่มีประวัติการพบโรคพิษสุนัขบ้าในรัศมี 10 กิโลเมตรระหว่างปี 2552-2555 พบเชื้อจากสัตว์ที่มาจากพื้นที่ที่มีประวัติพบโรคพิษสุนัขบ้าร้อยละ 50 (17/34) และในปีที่ทำวัคซีนได้ครอบคลุมมากกว่าร้อยละ 80 ของประชากรสุนัขและแมวนั้น ตรวจพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้า ร้อยละ 91.17 (31/34) ของตัวอย่างที่พบเชื้อทั้งหมด โดยในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีได้ดำเนินการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าโดยการทำวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์พาหะหลักคือสุนัขและแมวเป็นประจำทุกปี โดยมีข้อมูลการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าทั้งจังหวัดอุบลราชธานี ในช่วงปี พ.ศ. 2552-2555 (ข้อมูลจากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดอุบลราชธานี) เทียบกับผลการส่งตัวอย่างตรวจ ดัง **ตารางที่ 3**

ตารางที่ 3 จำนวนสุนัข - แมวและผลการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเทียบกับผลการส่งตัวอย่างตรวจ ในปี พ.ศ. 2552-2555

ปี พ.ศ.	จำนวนสุนัข - แมว		คิดเป็นร้อยละ	จำนวนตัวอย่าง	
	จำนวนสัตว์ทั้งหมด(ตัว)	ผลการฉีดวัคซีน(ตัว)		ผลบวก	ทั้งหมด
2552	205,933	150,644	73.15	3	13
2553	203,475	172,208	84.63	6	26
2554	206,261	186,017	90.18	6	26
2555	228,458	196,068	85.82	19	49
รวม	เฉลี่ย 211,013	เฉลี่ย 176,234	เฉลี่ย 83.45	34	114

นอกจากนี้ยังไม่พบว่ามียปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการพบโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานีระหว่างปี 2552-2555 ดัง **ตารางที่ 2**

ตารางที่ 2 ปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานี ในช่วงปี พ.ศ. 2552-2555

ปัจจัยเสี่ยง	จำนวนพบเชื้อ/ จำนวนที่ส่ง	ร้อยละ	OR	95%CI	p-value
ปัจจัยตัวสัตว์					
ชนิดสัตว์					
สุนัข	31/100	31	1.65	0.43-6.32	0.46
แมว	1/11	9	0.21	0.03-1.73	0.11
โค	2/3	67	4.94	0.43-56.39	0.16
อายุ					
> 12 เดือน	13/57	23	0.51	0.22-1.15	0.10
3-12 เดือน	19/51	37	1.90	0.84-4.28	0.19
< 3 เดือน	2/6	33	1.19	0.21-6.81	0.84
สัตว์เพศผู้	20/60	33	1.43	0.63-3.22	0.39
สัตว์ที่ไม่มีเจ้าของ	9/27	33	1.24	0.49-3.13	0.64
ไม่เคยทำวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า	22/41	51	1.16	0.50-2.67	0.72
ปัจจัยภายนอก					
อยู่ในพื้นที่มีประวัติการพบโรคพิษสุนัขบ้า	17/49	35	1.50	0.67-3.36	0.32
ความครอบคลุมของวัคซีนพิษสุนัขบ้า	3/13	23	0.68	0.17-2.63	0.57
< ร้อยละ 80					

วิจารณ์ผล (Discussion)

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อที่ร้ายแรงชนิดหนึ่งที่ทำให้เกิดโรคได้ในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทุกชนิด โดยส่วนมากมักพบในสุนัข ซึ่งการศึกษาของ Apirom and Wirongrong.,2005 พบว่าทุกปีมีอัตราการพบเชื้อในสุนัขสูงกว่าสัตว์ชนิดอื่นๆ (94%) รองลงมาคือแมว (4.14%) และในหลายปีที่ผ่านมาพบสุนัข เช่น โคนม สุกร ตรวจพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าเพิ่มขึ้น เนื่องจากถูกสุนัขที่เป็นบ้ากัด โดยในประเทศไทยสุนัขยังคงเป็นพาหะนำโรคที่สำคัญ ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการศึกษาในครั้งนี้

สัตว์ที่มีอายุในช่วง 3-12 เดือนหรือช่วงวัยเจริญพันธุ์ตรวจพบเชื้อ มากกว่า อาจเนื่องจากภูมิคุ้มกันรับจากแม่ (Maternal immunity) หดไปแล้ว ไม่ได้รับภูมิจากการฉีดวัคซีน อย่างไรก็ตามตัวอย่างจากลูกสุนัขอายุน้อยกว่า 3 เดือน ซึ่งเจ้าของไม่เคยดำเนินการพาไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและเป็นโรคพิษสุนัขบ้านี้ แสดงถึงการสร้างภูมิคุ้มกันในลูกสุนัข 2-4 เดือนตลอดจนภูมิคุ้มกันในแม่สุนัขที่จะถ่ายทอดไปสู่ลูกจึงน่าจะมี ความสำคัญมาก และพบว่าสัตว์ที่เป็นโรคพิษสุนัขบ่านั้นเป็นสัตว์มีเจ้าของถึง 25 ตัวอย่าง โดยที่เป็นสัตว์มี

เจ้าของที่ไม่เคยทำวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้า ถึง 13 ตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ 73.53 และร้อยละ 38.23 ของตัวอย่างที่พบเชื้อทั้งหมด) ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าเจ้าของสัตว์ยังไม่ตระหนักถึงอันตรายของโรคพิษสุนัขบ้าเท่าที่ควร ดังนั้น การประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงอันตรายของโรคพิษสุนัขบ้าตลอดจนการสร้างจิตสำนึกในการเลี้ยงสุนัข-แมวหรือสร้างสภาพบังคับทางสังคมเช่น ข้อบังคับชุมชน,เทศบัญญัติ ฯลฯ ใ้ให้แก่เจ้าของสัตว์ในการเลี้ยงสุนัข-แมวปฏิบัติตามป้องกันโรคและสร้างภูมิคุ้มกันในสัตว์เลี้ยงจึงน่าจะเป็นสิ่งที่หน่วยงานที่รับผิดชอบควรให้ความสำคัญขึ้น

ช่วงเวลาที่พบว่าสัตว์ที่ส่งตรวจแล้วพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าสูงกว่าช่วงอื่นในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม (รูปที่ 2) ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับการศึกษาของ Apirom and Wirongrong.,2005 ที่พบว่า ช่วงเวลาที่พบว่าสัตว์ที่ส่งตรวจแล้วพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าสูงกว่าช่วงอื่น ๆ 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคมหรือเมษายน และช่วงที่ 2 ในเดือนกรกฎาคมหรือสิงหาคม และจากการศึกษาของมงคล โปรงเจริญ.,2549 ซึ่งกล่าวว่าสุนัขมีรอบการเป็นสัดที่ไม่ขึ้นกับฤดูกาล (nonseasonally monoestrus) แต่โดยทั่วไปแล้วรอบการเป็นสัดของสุนัขในปีหนึ่งจะมีสองครั้ง ในช่วงแรกจะพบในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน และช่วงที่สองพบได้ในช่วงเดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคม ดังนั้นในช่วงการเป็นสัดนี้จึงมีโอกาสที่เกิดการสัมผัสโรคสูงและฟักตัวแสดงอาการในช่วงต่อมา ดังนั้นอาจนำมาพิจารณาปรับช่วงเวลาในการทำวัคซีนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อโรคให้เหมาะสมและต่อเนื่องกับช่วงเวลาที่ตรวจพบเชื้อ

เมื่อพิจารณาความเสี่ยงของสัตว์ที่อยู่ในพื้นที่รัศมี 10 กิโลเมตรที่มีประวัติการพบโรคพิษสุนัขบ้าในช่วงเวลา 2 ปี นั้น แสดงให้เห็นว่าทุกพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานีมีความเสี่ยงในการเกิดโรคพิษสุนัขบ้าได้เท่ากัน อย่างไรก็ตามในพื้นที่ที่ไม่พบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้านั้น อาจเนื่องมาจากไม่มีตัวอย่างส่งตรวจ,จำนวนตัวอย่างน้อยไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ เป็นต้น พื้นที่ดังกล่าวจึงไม่สามารถกำหนดเป็นพื้นที่ที่มีความปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้าได้ ดังนั้นการสุ่มตัวอย่างหัวสัตว์พาหะโดยใช้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 0.01% ของจำนวนประชากรสุนัข-แมวในพื้นที่นั้นๆตามแนวทางการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งคิดเป็น 1 ตัวอย่างต่อ 1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อ 1 ปี ส่งตรวจโรคพิษสุนัขบ้าทางห้องปฏิบัติการจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการค้นหาเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าที่แอบแฝงอยู่ในพื้นที่นั้นๆ และยังพบว่าจำนวนตัวอย่างที่ตรวจพบเชื้อพิษสุนัขบ้าในปี พ.ศ.ที่ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าไม่ถึงร้อยละ 80 ของสุนัขและแมวในพื้นที่เทียบกับปีที่ฉีดวัคซีนได้เกินร้อยละ 80 พบว่ามีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี (ตารางที่ 1รูปที่10) ดังนั้นการทำวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้ครอบคลุมในสุนัข-แมวทั้งหมด ในพื้นที่นั้นๆในเวลาใกล้เคียงกันและทำซ้ำเพื่อกระตุ้นภูมิคุ้มกันอย่างสม่ำเสมอทุกปีตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลกน่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด การที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกหน่วย และที่สำคัญคือหน่วยงานสาธารณสุข ปศุสัตว์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เลี้ยงสุนัข - แมวและประชาชนทั่วไป

สรุป (Conclusion)

การศึกษาโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี 2552 - 2555 นั้นสรุปได้ว่า สุนัข แมว และโค ทุกเพศ ทุกอายุ ทุกพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานี มีโอกาสที่จะติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าได้ไม่แตกต่างกัน โดยโรคพิษสุนัขบ้าที่พบในจังหวัดอุบลราชธานีในระหว่างปี 2552-2555 ส่วนมากพบในสุนัข ในสัตว์เพศผู้ และเป็นสัตว์ที่มีอายุประมาณ 3-12 เดือน โดยส่วนใหญ่เป็นสัตว์ที่มีเจ้าของและไม่มีประวัติการทำวัคซีน ซึ่งสามารถพบโรคได้ตลอดทั้งปี

ข้อเสนอแนะ (Suggestion)

1. ควรเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโดยการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในทุกพื้นที่ให้ครอบคลุมสุนัขและแมวทุกตัวเป็นประจำทุกปี โดยอาจพิจารณาณรงค์ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้ารวมถึงยาคุมกำเนิด 2 ครั้งต่อปีคือช่วงเดือนสิงหาคมและช่วงเดือนมีนาคมก่อนที่สุนัขซึ่งเป็นสัตว์พาหะนำโรคหลักจะมีพฤติกรรมการเป็นสัตว์เพื่อลดอัตราการติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในช่วงการผสมพันธุ์นี้ได้

2. ในสัตว์ไม่มีเจ้าของซึ่งเป็นแหล่งรังโรค ควรมีการควบคุมจำนวนประชากรสัตว์ไม่มีเจ้าของอย่างถาวรโดยการผ่าตัดทำหมัน ซึ่งในปัจจุบันบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านศัลยกรรมในสัตว์อย่างถูกกฎหมายของหน่วยงานราชการ คือ สัตวแพทย์และนายสัตวแพทย์ยังมีจำนวนไม่มาก, บุคลากรผู้ปฏิบัติงานขาดประสบการณ์และเทคนิคในการควบคุมสัตว์ไม่มีเจ้าของ ประกอบกับเวชภัณฑ์, วัสดุวิทยาศาสตร์และอุปกรณ์ในการจับบังคับสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของเช่น ปืนยิงยาสลบ, ลูกดอกยิงยาสลบ, ยาสลบที่มีความปลอดภัยสูงและเหมาะสมในการปฏิบัติงาน ฯลฯ นั้นมีจำนวนไม่เพียงพอ ดังนั้นส่วนของภาครัฐส่วนกลางที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนให้มากขึ้นทั้งทางด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ หรือ ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในการควบคุมบังคับสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของ ส่วนในภาคประชาชน การสร้างจิตสำนึกที่ดีในการเลี้ยงดูสุนัข-แมวเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดปัญหาการนำสุนัข-แมวไปปล่อยทิ้งให้เป็นสัตว์ไม่มีเจ้าของ

3. พบว่าสัตว์ที่ติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่เป็นสัตว์ที่มีเจ้าของ แสดงถึงเจ้าของสัตว์ยังขาดความรู้ ความเข้าใจต่อการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่ถูกต้อง ดังนั้นควรเน้นการประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงและต่อเนื่องในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความตระหนักและเข้าใจวิธีการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่ถูกต้องตลอดจนจิตสำนึกในการเลี้ยงสุนัข-แมวหรือสร้างสภาพบังคับทางสังคมเช่น ข้อบังคับชุมชน, เทศบัญญัติ ฯลฯ ให้แก่เจ้าของสัตว์ในการเลี้ยงสุนัข-แมวปฏิบัติตาม เพื่อให้สัตว์เลี้ยงมีภูมิคุ้มกันและผู้เลี้ยงปลอดภัยต่อโรคพิษสุนัขบ้าได้

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

ขอขอบคุณ สพ.ญ. อรพรรณ อัจคำภา, น.สพ.การุณ ชนะชัย และ สพ.ญ.กมลชนก สร้อยเพชร ที่ให้คำแนะนำในการศึกษาและการเขียนรายงาน และเจ้าหน้าที่กลุ่มพัฒนาสุขภาพสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดอุบลราชธานีทุกท่านที่ให้การสนับสนุนข้อมูลการเก็บตัวอย่างส่งตรวจโรคพิษสุนัขบ้า รวมถึงเจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการของศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(ตอนล่าง) จังหวัดสุรินทร์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ ในการตรวจตัวอย่างสัตว์ที่ส่งตรวจโรคพิษสุนัขบ้า ทำให้การศึกษาสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง (Reference)

1.ธีรพงศ์ ยืนยงโอฬาร, ญัฐพัชร์ บุญมีเกษมสันต์. 2552. โรคพิษสุนัขบ้า. สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. หน้า 1-39.

- 2.มงคล โปรงเจริญ. 2549.ระบบสืบพันธุ์สุนัขและการผสมเทียม.โรงพยาบาลคลิ่งนนาวิทยา.หน้า 14.
- 3.กรมควบคุมโรค และกรมปศุสัตว์. 2554.ชุดความรู้เรื่องโรคพิษสุนัขบ้า.(พิมพ์ครั้งที่2).โรงพยาบาลองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.หน้า 14-21.
- 4.Apirom Puanghat., Wirongrong Hunsoowan., 2005. Rabies Situation in Thailand. J Med Assoc Thai 2005; 88 (9): 1319-22.
- 5.Wirongrong Hoonsuwan and Apirom Puanghat., 2005. Rabies Control in Thailand. Journal of Med Assoc Thai 2005; 88 (10): p 1471-5.
- 6.WHO Expert Consultation on Rabies, 5-8 October 2004. WHO Technical Report Series 931.